

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2026. № 1. ISSN 2307-2105

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.35>

УДК 330.1

A. A. Турило,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, організації та управління підприємствами, Криворізький національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0669-6507>

B. Ю. Руссу,

аспірант кафедри економіки, організації та управління підприємствами, Криворізький національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8493-6443>

**МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ І
КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТРОЛІНГ ВИТРАТ НА
ПІДПРИЄМСТВІ, У СТАРТАПАХ, МІЖНАРОДНІЙ ТА
ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ**

A. Turlylo,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of
Economics, Organization and Enterprise Management,
Kryvyi Rih National University*

V. Russu,

*Postgraduate student of the Department of Economics, Organization and
Enterprise Management, Kryvyi Rih National University*

**METHODOLOGY FOR ASSESSING ECONOMIC EFFICIENCY AND
CAPITALIZATION THROUGH INNOVATIVE COST CONTROLLING IN
AN ENTERPRISE, STARTUPS, INTERNATIONAL AND E-COMMERCE**

У статті досліджено роль економічної ефективності та капіталізації компанії та її вплив на формування структури витрат, що є визначальним для інноваційного розвитку підприємств, корпоративного управління й контролінгу. Аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових джерел свідчить про відсутність єдиних підходів до розуміння й оцінки цих категорій, що підкреслює актуальність теми. Запропоновано авторську концепцію аналізу триєдності: ефективності, капіталізації та інноваційного розвитку, котра може використовуватися при оцінці стартапів, ефективному проведенню електронної та міжнародної комерції. Нинішній етап розвитку економіки країни, у тому числі всіх суб'єктів господарювання, найтіснішим чином пов'язаний із використанням інновацій. У цьому особливе місце приділяється капіталізації підприємств, як однієї з найважливіших категорій ринкової економіки. Пов'язано це з тим, що вона зачіпає всі сторони діяльності підприємства та визначає траєкторію його розвитку, що важливо за всіляких інноваційних перетворень та трансформацій.

The article explores the role of economic efficiency and company capitalization and their impact on the formation of cost structure, which is crucial for the innovative development of enterprises, corporate governance, and controlling. An analysis of foreign and domestic academic sources reveals the absence of unified approaches to understanding and assessing these categories, highlighting the relevance of the topic. The author proposes a conceptual framework for analyzing the triad of efficiency, capitalization, and innovative development, which can be applied in evaluating startups, and in conducting effective electronic and international commerce. The current stage of the country's economic development, including all business entities, is closely linked to the use of innovations. In this context, particular importance is given to enterprise capitalization as one of the key categories of a market economy. This is due to the fact that it affects all aspects of enterprise activity and determines its development

trajectory, which is essential amid various innovative transformations and changes.

So, the connection of innovations with the cost management system at an industrial enterprise is established. The current state of economic entities development is investigated and its close connection with the use of innovations in production is proved. It is proved that innovations and their growing role in the activity of enterprises are in line with the technical and economic laws. The content of the impact of innovation, innovation activities and innovation development as a whole on the management and cost reduction of the enterprise is investigated and revealed.

The basic principles of transition to formation of innovative type of enterprise development are defined. The basic conditions and ways of the enterprise's competitive development are considered. The periods of influence of innovations on formation of the enterprise expenses are determined. The category of «capitalization» is considered in detail as a process of conversion of additional value or profit into capital.

Ключові слова: *ефективність, капіталізація, інноваційний розвиток, витрати, стратегія, комерція.*

Keywords: *efficiency, capitalization, innovative development, costs, strategy, commerce.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні кризові умови господарювання змушують керівників вітчизняних підприємств шукати нові методи ефективного управління діяльністю. У зв'язку з цим перед стратегічним завданням постає питання нарощування потенціалу бізнесу, що супроводжується процесом капіталізації. Тож дослідження капіталізації є актуальною задачею сьогодення, тим більше, коли в країні і світі зростає рівень конкурентної боротьби і складнішають умови

господарювання. Сьогодні термін «капіталізація» стрімко входить до кола широко вживаних категорій. Уже існує чимало тлумачень цього поняття, проте не всі економісти вкладають у нього однаковий зміст. Крім того, слід зазначити, що на сьогодні недосконалою є й класифікація видів капіталізації підприємства, що, своєю чергою, уповільнює процес розробки організаційно-економічних механізмів впливу на управлінську діяльність підприємств і можливості моделювання всього процесу капіталізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі багато вчених розглядає і розкриває актуальність і роль економічної ефективності і ринкової вартості компанії (підприємства) на різних рівнях суспільного господарювання [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 та ін.]. У них представлено достатньо ґрунтовні підходи до розуміння, оцінки й управління таким важливим елементом економіки, як ефективність та капіталізація. Але в силу багатогранності даного явища далеко не всі напрями дослідження економічної ефективності та капіталізації отримали відповідного розкриття, обґрунтування і наголосу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити роль категорій «економічна ефективність» та «капіталізація», і вплив фінансово-економічних аспектів формування результативності (прибутковості) і ринкової вартості компанії (підприємства) на такі ключові аспекти функціонування суб'єктів господарювання, як інноваційний розвиток, контролінг, корпоративне управління та комерція.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капіталізація підприємств є однією з найважливіших категорій ринкової економіки. Пов'язано це з тим, що вона зачіпає всі сторони діяльності підприємства, безпосередньо залежить від рівня його інноваційності і визначає траєкторію його розвитку. Далі, капіталізація є важливим атрибутом ринкової економіки. Підприємства всіх видів і організаційно-правових форм в більшому чи меншому ступені здійснюють діяльність в межах забезпечення своєї капіталізації, і ключовим чинником у даному процесі виступають інновації.

Капіталізація – це процес перетворення додаткової вартості або прибутку в капітал (перетворення доходу в ресурс), вартість компанії за доходами (різні методи аналізу фінансового ефекту по відношенню до капіталу визначаються за показниками EVA та MVA), що отримується; вартість цінних паперів компанії, які перебувають в обігу на ринку [5]. А в роботах [1, 2] капіталізація визначається у таких варіантах, як: ринкова вартість акцій підприємства; трансформація доходів у капітал; накопичення власного капіталу. Також у зазначених роботах капіталізація ідентифікується одночасно як динамічна та статична величина, пов'язується за певними напрямками або із загальною вартістю підприємства, або лише з капіталом.

Далі, розглядаючи авторські підходи до трактування категорії «капіталізація підприємства» потрібно відмітити, що значна їх кількість визначає її як вартість, що вимірюється через множення кількості акцій на їх ринкову ціну.

Все зазначене вище вказує на те, що зважаючи на безумовну актуальність капіталізації в ринковій економіці, потрібне подальше дослідження даної категорії. З цього приводу викладемо своє бачення стосовно сутності капіталізації і її видів.

В основу розкриття сутності категорії «капіталізація» покладемо теоретико-методологічний підхід, представлений на рисунку 1, який базується на визначенні сутності та взаємозв'язку таких дефініцій, як «капітал», «капіталізація», «новий капітал», а також відображенні основних форм прояву капіталізації.

Виходячи із дискусійності поглядів на дану категорію, представимо своє подальше (більш деталізоване) дослідження її економічної сутності.

Капіталізація є гармонійною складовою розвитку підприємства і проявляється в ході його діяльності у вигляді специфічного процесу, якому притаманні свої характерні риси і змістовні аспекти.

Теорії капіталу, ефективності і динамізму дозволяють констатувати, що поняття «капіталізація» є похідним від терміну «капітал». І саме цей тісний

зв'язок даних понять і визначає основні ознаки і умови дослідження такого важливого для будь-якого підприємства економічного явища, бо як загальновідомо, капітал – це вартість, яка приносить додаткову вартість. Тому, по-перше, капітал – це статична величина, а капіталізація навпроти – динамічна, по-друге, капітал по відношенню до підприємства, у загальному вигляді це його вартість, а капіталізація по відношенню до підприємства представляє собою певний процес, що здійснюється в межах загального розвитку підприємства.

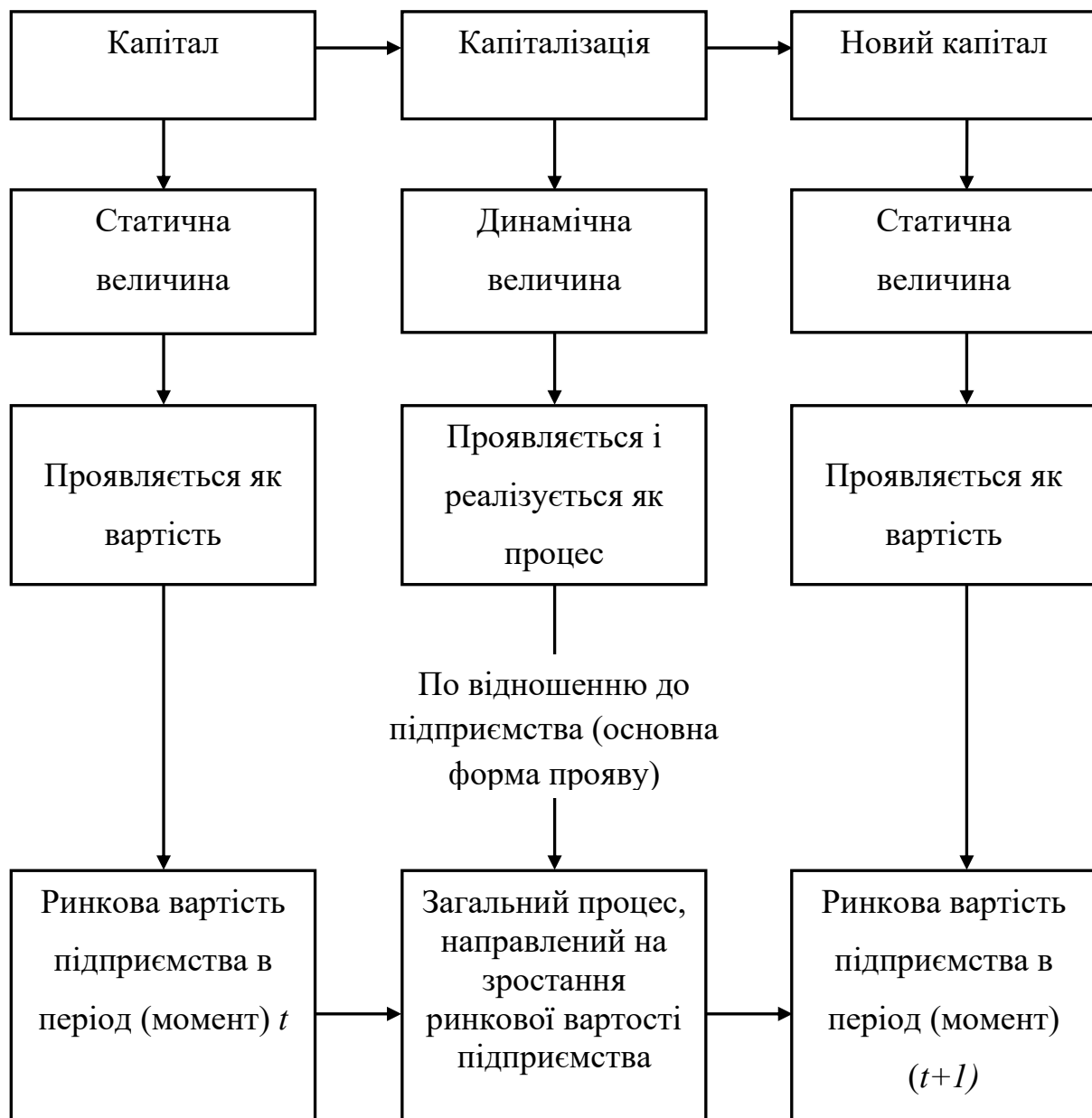

Рис. 1. Теоретико-методологічні підходи до розкриття сутності категорії «капіталізація» (складено авторами)

Із рисунку 1 видно, що термін «капіталізація» отримав своє походження від загальновідомого терміну «капітал». У відмінності цих двох термінів і полягає розуміння сутності капіталізації як категорії.

Саме слово «капіталізація» відображає певний процес, динаміку, рух капіталу, дію, що пов'язана з певними змінами капіталу в часі тощо.

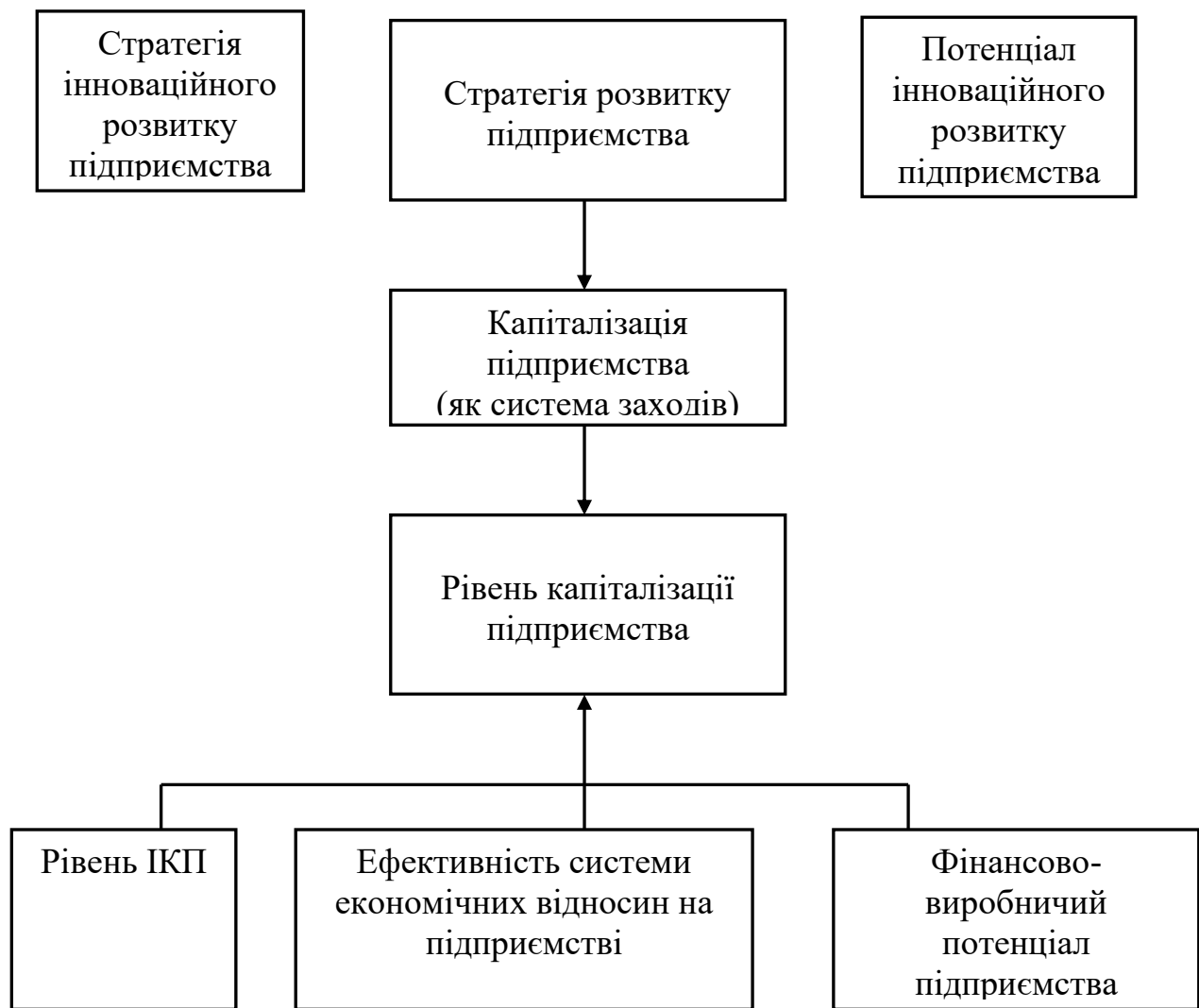
Така особливість поняття «капіталізація» і відрізняє її від таких понять як «капітал», «вартість», «ринкова вартість» (наприклад по відношенню до підприємства) і розширює методологічне підґрунтя її вимірювання.

Термін же «капіталізація» в самій своїй назві несе рух, динамізм, розвиток і по відношенню до об'єкта дослідження, а в нашому випадку це підприємство, цей динамізм проявляється і реалізується безпосередньо у вигляді певного процесу. В економічній літературі [3, 5] під капіталом підприємства в кількісному аспекті розуміють певну статичну величину вартості. Виходячи з того, що в ринковій економіці головна мета розвитку підприємства полягає в максимізації його ринкової вартості, то і процес капіталізації підприємства, як головний, повинен бути з нею пов'язаний, що і відображено у підходах до розкриття сутності категорії «капіталізація» (див. рис. 1).

Рівень капіталізації підприємства визначається обраною стратегією розвитку і ефективністю системи економічних відносин на ньому (рис. 2), що враховує фінансово-виробничий потенціал підприємства і рівень його іншого капіталу (ІК). Процес реалізації потенціалу підприємства виступає прикладною умовою його капіталізації.

В той же час стратегія інноваційного розвитку підприємства, потенціал інноваційних заходів і механізм їх реалізації виступають визначальною і стратегічною умовою даного процесу

Капітал, виходячи із загальноприйнятих визначень даної категорії, представляє собою завершену вартісну форму і виступає в цьому сенсі статичною величиною. Для кожного підприємства структура капіталу і методи його формування різні. І це накладає свої особливості на процес здійснення їх капіталізації.

**Рис. 2. Базові чинники впливу на рівень капіталізації підприємства
(складено авторами)**

Власники підприємства визначають форму і темпи процесу капіталізації (в межах їх впливу на даний процес). Тут і з'ясовується інший діалектичний зв'язок двох економічних явищ: капіталізації і інноватизації підприємства. Інноваційна діяльність є засобом забезпечення процесу капіталізації підприємства, і в цьому полягає важлива теоретико-прикладна причинно-наслідкова особливість такого зв'язку між даними економічними явищами. При цьому особливість цих двох явищ полягає ще і в тому, що інноваційна діяльність реалізується в матеріальній (речовій) і нематеріальній формах, а процес капіталізації і його результати реалізуються у вартісній формі. Обсяги, якість і темпи інновацій, за інших рівних умов, визначають

темпи і розміри капіталізації підприємства, бо інновації несуть в собі певний розмір інвестицій, певний розмір авансованої в них вартості.

Потрібно відмітити, що капіталізація підприємства пов'язана не тільки з прибутком, а і з іншими джерелами фінансування його діяльності, у тому числі і з зовнішніми. Вона на пряму залежить від інновацій.

Підтвердженням того, що зовнішнє фінансування є важливою складовою процесу капіталізації, виступає той факт, коли підприємство в результаті ефективної кредитної політики отримує за рахунок ефекту фінансового левериджу додатковий дохід і тим самим збільшує свої можливості по забезпеченню зростання ринкової вартості підприємства, тобто можливості його капіталізації.

Визначення капіталу, як вартості, що приносить додаткову вартість, вказує ще й на те, що цей процес взагалі, і по відношенню до підприємства зокрема (визначається нами як процес капіталізації), пов'язаний безпосередньо тільки з цією вартістю.

Для підприємства це означає, що тільки таке зростання ринкової вартості підприємства відноситься до процесу капіталізації, яке забезпечене безпосередньо його діяльністю, зусиллями колективу підприємства, тобто внутрішніми чинниками його розвитку. Процес інноваційного розвитку, в залежності від певних обставин, по-різному впливає на різні його елементи, але саме він є тим наочним теоретичним і практичним прикладом, який показує дану сутність відміченого вище аспекту. Ті ж чинники, які не пов'язані з діяльністю підприємства (зовнішні чинники), і які за певних обставин можуть впливати на рівень ринкової вартості підприємства, до процесу капіталізації не мають відношення. До таких зовнішніх чинників можна віднести природньо-географічний аспект, політичну ситуацію, кон'юктуру ринку тощо.

Відображений у даній роботі підхід до розкриття певних аспектів капіталізації підприємства дозволяє нам представити своє удосконалене визначення категорії «капіталізація підприємства».

Капіталізація підприємства – це економічна категорія, що характеризує систему відповідних економічних відносин, пов'язаних з процесом забезпечення зростання ринкової вартості підприємства на основі формування і реалізації певних управлінсько-виробничих рішень, є динамічною величиною і відображає роль і зусилля колективу підприємства в результатах даного процесу (або роль і ступінь використання іншого капіталу підприємства в результатах даного процесу).

Результати розвитку підприємства в залежності від різних умов господарювання можуть бути як позитивними, так і негативними, а отже, виходячи з положень, наведеними нами вище, може мати місце як капіталізація, так і декапіталізація підприємства. Критерії капіталізації і декапіталізації підприємства, відображено нами в таблиці 1.

Таблиця 1. Критерії капіталізації і декапіталізації, визначені на основі ринкової вартості підприємства (складено авторами)

Показники і критерії			
РВП	ВЧАП	ІВП	Процес
$\Delta \text{РВП} > 0$	$\Delta \text{ВЧАП} > 0$	$\Delta \text{ІВП} > 0$	Капіталізація
$\Delta \text{РВП} > 0$	$\Delta \text{ВЧАП} > 0$	$\Delta \text{ІВП} < 0$	Капіталізація
$\Delta \text{РВП} > 0$	$\Delta \text{ВЧАП} < 0$	$\Delta \text{ІВП} > 0$	Капіталізація
$\Delta \text{РВП} < 0$	$\Delta \text{ВЧАП} > 0$	$\Delta \text{ІВП} < 0$	Декапіталізація
$\Delta \text{РВП} < 0$	$\Delta \text{ВЧАП} < 0$	$\Delta \text{ІВП} > 0$	Декапіталізація
$\Delta \text{РВП} < 0$	$\Delta \text{ВЧАП} < 0$	$\Delta \text{ІВП} < 0$	Декапіталізація

де $\Delta \text{РВП}$ – величина приросту РВП, $\Delta \text{ВЧАП}$ – величина приросту ВЧАП, $\Delta \text{ІВП}$ – величина приросту ІВП.

За позитивних результатів розвитку підприємства спостерігатимемо капіталізацію. За негативних результатів розвитку підприємства матиме місце декапіталізація.

Якщо ринкову вартість підприємства розкласти на вартість чистих активів підприємства (ВЧАП) (вартість чистих активів підприємства, як відомо, розраховується на базі даних, що відображені в балансі підприємства за загальновідомими методиками) і іншу вартість підприємства

(ІВП), то критерії капіталізації і декапіталізації будуть наступними (див. табл. 1).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, представлені вище теоретико-методологічні підходи дозволяють більш повно розкрити сутність категорії «капіталізація підприємства» і тим самим забезпечити розробку відповідних заходів до підвищення ефективності цього процесу на різних стадіях управління розвитком підприємства. Розглянуті нами базові чинники впливу на рівень капіталізації підприємства, а також критерії капіталізації і декапіталізації сприятимуть удосконаленню методики управління даним процесом.

Література

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 06.03.2024).

2. Жук М. М. Організаційно-економічний механізм активізації інноваційних процесів АПК України : дис... канд. екон. наук : 08.00.03 / Подільський державний аграрно-технічний ун-т. Кам'янець-Подільський, 2016. 220 с.

3. Лаврук В. В. Інноваційний продукт у сільському господарстві як результат інноваційного процесу. *Ефективна економіка*. 2010. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=218> (дата звернення: 06.03.2024).

4. Адаменко О. А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств. *Наукові праці національного університету харчових технологій*. 2010. № 35. С. 5-10. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa63dd26-ae11-4d84-b6d7-f21ee7fdb485/content> (дата звернення: 06.03.2024).

5. Ткаченко Т. П., Тульчинський Р. В. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2010. № 7. С.

223-229. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/91dcd7f6-f480-4d21-b0db-0e4f17aa180b/content> (дата звернення: 06.03.2024).

6. Сизоненко В. О., Овчаренко Л. В. Інноваційне підприємство – форма реалізації інтелектуальної власності. *Наукові записки*. 2000. Т. 18. С. 64-72. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd57e140-4ba5-4066-8674-51a39a4c28fc/content> (дата звернення: 06.03.2024).

7. Білоус-Сергеева С. О. Інноваційне підприємництво як ключовий фактор розвитку регіону у післявоєнний період. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету*. 2023. № 1 (38). С. 45-50. URL: https://journals.uran.ua/ves_pstu/article/view/280738 (дата звернення: 06.03.2024).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine “About innovative activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (Accessed 6 March 2024).

2. Zhuk, M.M. (2016), “Organizational and economic mechanism for activating innovation processes in the agro-industrial complex of Ukraine”, Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Podil's'kyj derzhavnyj ahrarnotekhnichnyj universytet, Kam'ianets'-Podil's'kyj, Ukraine.

3. Lavruk, V.V. (2010), “Innovative product in agriculture as a result of the innovation process”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=218> (Accessed 6 March 2024).

4. Adamenko, O.A. (2010), “Conceptual principles of innovative development of enterprises”, *Naukovi pratsi natsional'noho universytetu kharchovykh tekhnolohij*, [Online], vol. 35, pp. 5-10, available at: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa63dd26-ae11-4d84-b6d7-f21ee7fdb485/content> (Accessed 6 March 2024).

5. Tkachenko, T.P. and Tul'chyns'kyj, R.V. (2010), “Development of innovative entrepreneurship in Ukraine”, *Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho*

tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivs'kyj politekhnichnyj instytut", [Online], vol. 7, pp. 223-229, available at: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/91dcd7f6-f480-4d21-b0db-0e4f17aa180b/content> (Accessed 6 March 2024).

6. Syzonenko, V.O. and Ovcharenko, L.V. (2000), "Innovative enterprise – a form of intellectual property realization", *Naukovi zapysky*, vol. 18, pp. 64-72, available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd57e140-4ba5-4066-8674-51a39a4c28fc/content> (Accessed 6 March 2024).

7. Bilous-Serhieieva, S.O. (2023), "Innovative entrepreneurship as a key factor in the development of the region in the post-war period", *Visnyk Pryazov'skoho Derzhavnoho Tekhnichnoho Universytetu*, vol. 1 (38), pp. 45-50, available at: https://journals.uran.ua/ves_pstu/article/view/280738 (Accessed 6 March 2024).

Стаття надійшла до редакції 05.01.2026 р.